

Divoké kvašené nápoje

Limonády, piva, vína, medoviny

Překlad Tomáš Roztočil

PASCAL BAUDAR

 Alferia

Divoké kvašené nápoje

Limonády, piva, vína, medoviny

Překlad Tomáš Roztočil

PASCAL BAUDAR

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Baudar, Pascal

[Wildcrafting brewer. Česky]

Divoké kvašené nápoje : limonády, piva, vína, medoviny / Pascal Baudar ; překlad

Tomáš Roztočil. -- První vydání. -- Praha : Alferia, 2022. -- 299 stran : ilustrace

Přeloženo z angličtiny -- Vydal nakladatelský dům Grada pod značkou Alferia

ISBN 978-80-271-3479-3 (brožováno)

* 641.87:663.52 * 66.098:577.15 * 582-021.54 * 663.4 * 663.2 * 663.393 *

64:379.826 * (035)

- výroba alkoholických nápojů
- fermentace
- plané rostliny
- pivo
- víno
- medovina
- domácí výroba
- příručky

663 - Průmysl nápojů. Kvasný průmysl. Průmysl pochutin [19]

ISBN 978-80-271-4896-7 (ePub)

ISBN 978-80-271-4895-0 (pdf)

ISBN 978-80-271-3479-3 (print)

© Pascal Baudar, 2018

© Tomáš Roztočil, 2022

© Nakladatelský dům Grada, 2022

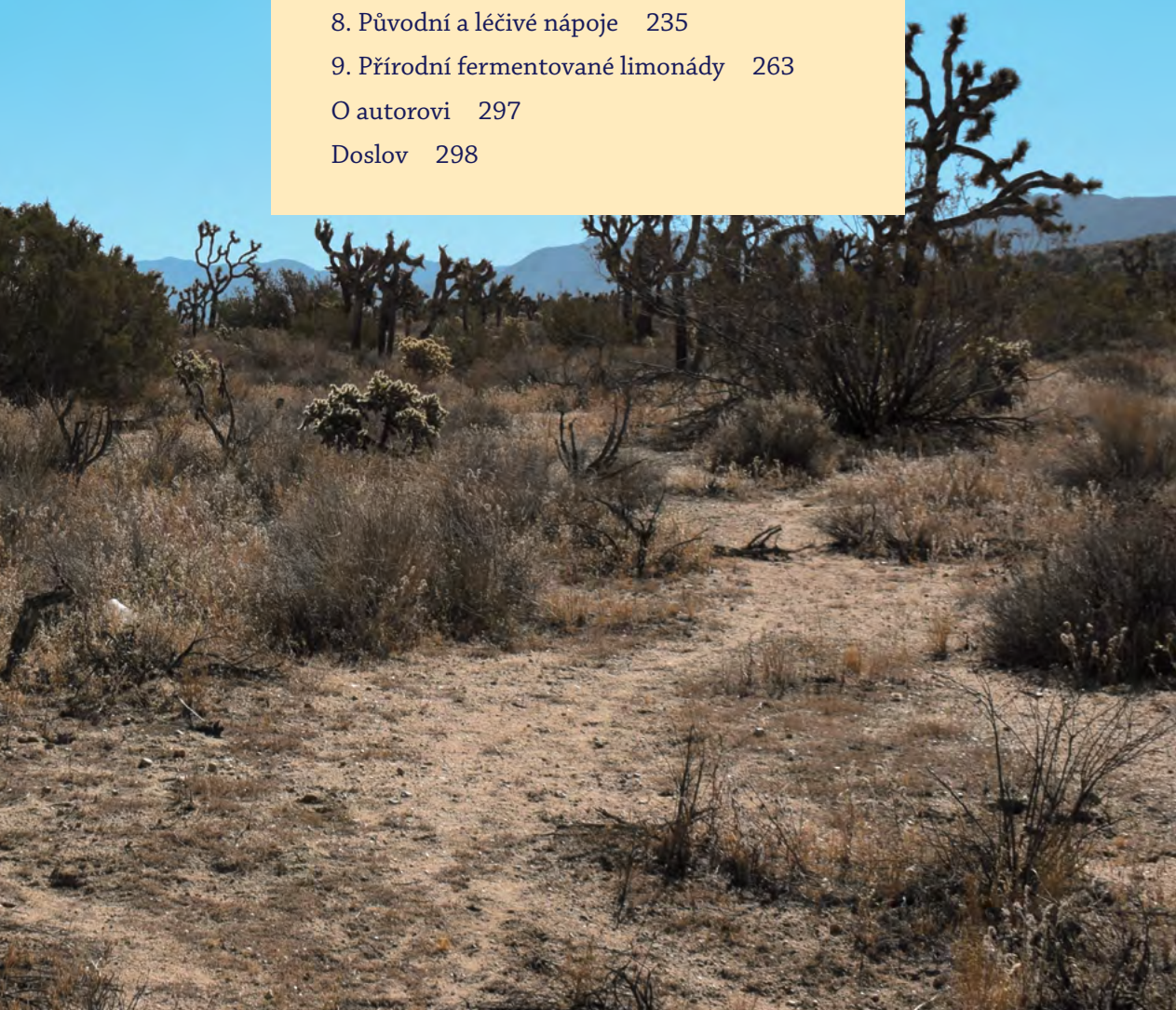
*Mému otci, Henrimu Baudarovi:
Díky za všechnu tu pomoc, hrozně mi chybíš...*

OBSAH

Úvod: Piva na bázi cukru, bylinné medoviny, přírodní limonády a divoká vína	9
1. Cesta do minulosti	13
2. Základy domovarnictví	21
3. Hledání divokých kvasinek	45
4. Cesta chutí	67
5. Metody vaření	97
6. Piva z cukru, melasy a sirupu	127
7. Původní a venkovská vína a medoviny	193
8. Původní a léčivé nápoje	235
9. Přírodní fermentované limonády	263
O autorovi	297
Doslov	298

ÚVOD

Piva na bázi cukru, bylinné medoviny, přírodní limonády a divoká vína

Tato kniha se obecně věnuje přípravě nejrůznějších alkoholických nápojů – kromě piva se budeme bavit vařením rozličných lektvarů z přírodních ingrediencí, které najdete doma na dvorku, ale někdy i v těch nejzapadlejších koutech divočiny. Společně si projdeme řadu prazvláštních, divokých prapiv, limonád, bylinných medovin, opojných (i nealkoholických) výluhů, ale i spoustu dalších kvašených nápojů, které se jakémukoliv škatulkování urputně brání. Stejně jako naši dávní předci budeme objevovat svět alkoholu v celé jeho kráse. No nezní to lákavě?

Při práci na této knize jsem zjistil, že svět alkoholických nápojů nezná hranic. Jednotlivé alkoholické nápoje a postupy jejich přípravy jsou stejně jako přírodní jevy a pochody zcela plynule propojené. Spojitý svět nápojů se dnes snažíme rozdělit a rozškatulkovat do jasně vymezených kategorií a pojmů. Na lahve lepíme etikety, které sebevědomě tvrdí, že jejich obsahem je *pivo*, *víno* nebo třeba *limonáda*. Prastará piva, která vařili naši předci, se však ve skutečnosti dnešním kategoriím často zcela vymykala. V této knize proto narazíte na řadu prazvláštních nápojů, které se často pohybují někde mezi vínem a pivem nebo limonádou a pivem – osobně jsem přesvědčen, že tak je to správně. Vaření alkoholických nápojů by podle mě v první řadě mělo být tvůrčím procesem, při kterém si můžeme vyhrát s nejrůznějšími chutěmi a někdy i léčivými účinky bylin. Přespříliš přísné instrukce často dokážou zkazit veškerou zábavu a nejinak je tomu i u vaření piva.

Autoři knih o gastronomii obdobná prohlášení často nemívají ve zvyku, ale já bych si přál, abyste recepty v této knize nebrali jako pevně dané postupy, ale spíše jako obecné koncepty a nápady, které vám umožní blíže poznávat a používat ingredience z vaší okolní přírody. Ta pravá zábava spočívá ve vynalézání a vaření vašich vlastních nápojů – inspirujte se postupy, které najdete na následujících stranách, a zkuste přijít s originálními recepty!

V této knize se vás budu snažit přesvědčit, že vaření divokých piv je v první řadě zábava a dobrodružství, které vás může v mnoha ohledech nesmírně obohatit. Nebojte se experimentovat! Zpočátku se vám jistě podaří udělat pár chyb, ale i díky nim řemeslo domovnictví časem zcela ovládnete a zanedlouho již budete

vyrábět nespočet vynikajících nápojů. Věřím, že základní postupy, které nabízím v této knize, vám na cestě ke zvládnutí tohoto řemesla pomohou, a už se nemůžu dočkat, až se dozvím, jaké skvělé nápoje se vám za pomoci rostlin z vašeho okolí podařilo uvařit.

Pokud již nějakou tu zkušenost s vařením piva máte, tak vám dost možná některé metody, které na následujících stránkách popisuji, přijdou až přespřiliš jednoduché, či dokonce podivné – místo sladu často používám melasu či jiné zdroje cukru (například hmyzí medovici); kvasinky získávám z čerstvého ovoce, květů a různých rostlin; místo chmele nápoje ochucuji směsí hořkých, planě rostoucích bylin; a nápoje jen málokdy stavím na základu mladiny z obilovin. Doufám, že i přes některé nezvyklé postupy vás tato kniha inspiruje k výpravám do hlubin vašeho terroiru a že se jeho osobitost promítne i v chuti vašich nápojů.

Buďte zvědaví, bavte se a tvořte! Na takových hodnotách by měl stát život.

■ O sběru planých rostlin

Sběr volně rostoucích rostlin může mít stejně jako řada dalších lidských činností pozitivní i negativní dopad na přírodu jako celek. Našemu životnímu prostředí může pomoci, ale i uškodit. Jak šel čas, tak jsem svůj přístup ke sběru postupně zefektivňoval a směřoval k tomu, abych svou činností přírodu ovlivňoval jen minimálně. Byla to trnitá cesta, na které jsem samozřejmě udělal spoustu chyb a čelil mnoha výzvám, ale dnes jsem přesvědčen, že sběrem planě rostoucích bylin můžete okolní přírodě pomáhat – stačí se zaměřit na invazivní druhy (takových bylin dnes sbírám 90 %) a původní druhy sbírat udržitelně nebo si je přímo pěstovat. Nemýlím-li se, tak jsem za poslední roky vysázel mnohem více původních druhů bobulí a bylin, které v této knize zmiňuji a využívám, než kdy dokážu nasbírat – většina z nich se dnes v klidu rozrůstá po soukromých pozemcích mých přátel.

Nemusíte být zrovna zapřisáhlý ekolog, aby vám docházelo, že naše planeta dnes čelí řadě vážných hrozeb, mezi které mimo jiné patří i kritické znečištění, změna klimatu (ať už je samovolná, či ne), neudržitelné osidlování, ubývání původních biotopů či vymírání druhů. Z evolučního hlediska jsme dnes došli do zlovomého bodu, kdy musíme začít tuto situaci řešit – ani přístup ke sběru planých rostlin by přitom v tomto ohledu neměl být výjimkou. Při toulkách terroirem a sběru planých bylin na přípravu jídla, nápojů či léčiv se proto vždy chovejte tak, abyste neškodili životnímu prostředí a nenarušovali jeho přirozenou celistvost.

Jsem přesvědčen, že zatvrzelá nařízení ve smyslu „dívej se, ale nedotýkej“ jednoduše nefungují. Vztah k přírodě jsem si v dětství v Belgii vytvořil jen díky

přímému kontaktu s divočinou. Pokud přírodu opravdu milujete, tak byste o ni měli pečovat a postarat se, aby ve stejném stavu zůstala i pro další generace.

Za dob mého dětství byl chov zemědělských zvířat, pěstování ovoce a zeleniny na zahradě a sběr lesních plodů, ořechů a rostlin ve volné přírodě zcela běžnou součástí života. Základní znalosti o okolním světě generaci po generaci předávali stařešinové těm nejmladším členům rodu. V mnoha globalizovaných kulturách jsme dnes ale tento přirozený koloběh znalostí již zcela zpřetrhali. Na řadu zdravých a výživných rostlin, mezi které patří například pampeliška či sléz, dnes pohlížíme jako na „plevel“ – v televizi se doslechnete jen o tom, jakými jedy je co nejlépe vyhubíme. Lidé, kteří dnes ničí a plundrují divočinu, jsou jen výplodem naší moderní společnosti: Když si neuvědomujete, jakou má příroda doopravdy hodnotu, tak je vám zcela lhostejná.

Snažte se proto ke sběru bylin přistupovat zodpovědně! Važte si přírody, zjistěte si, které rostliny jsou vzácné, či dokonce chráněné zákonem, nikdy je nesbírejte v chráněných oblastech (národní parky, přírodní rezervace atd.), pracujte s původními druhy a vzdělávejte se v tom, jak pěstovat původní rostliny a odstraňovat ty invazivní.

Pokud si z přírody berete, tak jí nezapomínejte i vracet a dbejte na to, abyste vždy zasadili více, než nasbíráte, aby i další generace měly přinejmenším stejné tvůrčí příležitosti jako vy.

KAPITOLA 1

Cesta do minulosti

Práci s chutěmi různých biotopů a terroirů jsem se začal věnovat již ve své předchozí knize s názvem *The New Wildcrafted Cuisine*. Na následujících stránkách se naučíte, jak v chuti alkoholických nápojů hravě zachytit charakter různých životních prostředí. Pracovat přitom budeme se surovinami z okolní přírody, a to nejen různými rostlinami, ale i zdroji sacharidů, divokých kvasinek a bakterií.

Divoké nápoje si můžete připravit, ať už žijete kdekoliv. Pokud například bydlíte v mírném či chladnějším středoevropském podnebí, které v USA najdete ve Vermontu, Maine nebo New Hampshiru, tak si můžete snadno připravit lahodná „piva“, v jejichž chuti lze zachytit konkrétní les, hory či jiná geografická území. Stačí vyrazit na procházku do okolní přírody a nasbírat si nějaké suroviny, které charakter daného místa co nejlépe vystihují. V lesích mírného podnebí najdete například javorový a březový sirup, kořeny kašty bělavé (*Sassafras*), smrk, březovou kůru, borovici vejmutovku, řebříček, ale i houby včetně outkovky pestré či rezavce šikmého (sibiřská chaga), kultury kvasinek nasbírané přímo z květů, různé planě rostoucí bobule, kůry stromů atd. Můj přístup k přípravě nápojů by se dal označit jako *hyperlokální*. Za ty roky teoretického i praktického výzkumu jsem zjistil, že pivo můžete uvařit z nepřeberného množství ingrediencí.

Přípravě divokých piv jsem ve své poslední knize věnoval jen stručný oddíl, ale brzy se ukázalo, že čtenáři v této oblasti doslova žízní po dalších vědomostech. Spoustu lidí (včetně mě) nadchlo, jak snadno můžete v chuti kvašených nápojů, jako je pivo, víno či limonáda, zachytit charakter přírody ve vašem bezprostředním okolí – stačí, když se na svých toulkách lesem budete pozorně rozhlížet.

Při sběru planě rostoucích rostlin se především snažte nenarušit přírodní rovnováhu a druhovou rozmanitost vašeho biotopu. Pokud v dané oblasti objevíte jedlé rostliny, které se vám při přípravě divokých nápojů budou hodit, začněte je po nějakém čase mimo sběr na oplátku i množit a sázet – dbejte na to, aby všechny vaše zásahy do okolní přírody byly dlouhodobě udržitelné. Mnozí z mých studentů si dnes u sebe na zahradě pěstují původní druhy jedlých rostlin. Pěstováním původních druhů, které se v daném prostředí vyskytují přirozeně, časem můžete podpořit i druhovou rozmanitost flóry i fauny v celém okolním biotopu.

V posledních letech jsem se do přípravy divokých piv pustil naplno – začal jsem si hrát s různými recepty i divokými kvasinkami, a dokonce jsem díky nim navštívil i řadu míst ve Spojených státech i Evropě. I přes všechny ty roky, které jsem již tomuto oboru věnoval, mě svět regionálních kvašených nápojů dodnes nepřestává fascinovat. V kurzu tradičních metod konzervace potravin a kvašení, který jsem vedl na univerzitě ve Vermontu, se nám již po prvních pár přednáškách o místní flóře povedlo se studenty uvařit prapivo z rostlin, kůry a bobulí rostoucích v jejich univerzitním lese. Z lokálních zdrojů pocházely i divoké kvasinky, které jsme si nasbírali z květů planě rostoucích bylin a jako zdroj cukru jsme použili jejich vlastní javorový sirup (ze stromů rostoucích ve stejném lese). Bylo tak lahodné, že se mi o něm dodnes čas od času zdává.

V této knize bych vám chtěl nabídnout nejen postupy a techniky, které při výrobě nápojů používám, ale i svou filozofii a celkový přístup k přípravě nápojů. *Divoké vaření* je v mnoha ohledech stále otevřená kapitola, a když se nad tím zamyslíte, tak to samé se týká i fermentace obecně – jedná se o dynamické přírodní procesy, které nás provází již od úsvitu lidstva. I dnes, tisíce let poté, co se našim dávným předchůdcům podařilo uvařit první alkoholické nápoje, se stále snažíme najít co nejdokonalejší recept na pivo a víno.

Při psaní své předchozí knihy *The New Wildcrafted Cuisine* jsem měl nejprve pocit, že můj přístup k přípravě jídel i alkoholických nápojů je až přespříliš výstřední a podivínský, ale nakonec se naštěstí čtenářům zalíbil. Zkoumání přírody, nejrůznější pokusy a výrobu roztodivných přírodních směsí jsem si zamiloval už v dětství a tento koníček mě neopustil ani o pětapadesát let později. Svět gastroonomie a chutí obecně mě nepřestává fascinovat – hledání nových příchutí a jejich kombinací nabízí nekonečný prostor ke hře a inovaci. Stejně nadšený a nevázaný přístup ke kombinování metod, ingrediencí a technik mám samozřejmě i při přípravě nápojů, zejména pak těch kvašených.

Pořádně zamíchat se nebojím dokonce ani základní významy pojmu *brew* neboli *vaření*. Zamyslete se nad dvěma běžnými slovníkovými výklady tohoto slova (čeština nabízí ještě řadu dalších významů – zde se však zaměříme na ty, které se týkají přípravy nápojů, pozn. překl.):

UVAŘIT:

- (1) připravit (nápoj) pomocí louhování, varu a fermentace nebo tzv. infuzí a následnou fermentací: uvařit pivo.
- (2) vyrobit (nápoj) vařením, louhováním nebo mícháním různých složek: uvařit čaj.

Většina mých alkoholických nápojů – sodovky, vína a to, co poněkud volně nazývám pivy – se blíží spíše louhovaným neboli infuzně vařeným nápojům. Při jejich přípravě kombinuji různé směsi rostlin, zdrojů cukru, ovoce a někdy i obilných sladů, které nápojům dokážou dodat ještě zajímavější chuťový profil. Jako učitel a výzkumník tzv. divokého jídla se většinou zaměřuji na chutě, které se přirozeně vyskytují v okolní přírodě neboli „terroiru“ – jsem přesvědčen, že nápoje a potraviny by měly zachycovat charakter prostředí, ze kterého pocházejí, a při jejich přípravě se tak snažím vyhýbat invazivním druhům a globalizovaným ingrediencím (proto v mých receptech často nenajdete chmel a další přísady).

U výběru ingrediencí se vždy řídím místem a aktuální sezónou – proto jsem například na svém červnovém workshopu ve Vermontu uvařil lesní pivo z větvy a jehlic smrku pichlavého, kořenů planě rostoucí kašty bělavé, houby chaga, borovice vejmutovky, javorového sirupu, divokých kvasinek z květů pampelišky, kůry z břízy žluté a dalších přísad. Kdybych tam přijel v září, tak bych díky jinému složení místní sezónní flóry pravděpodobně přišel s úplně jiným receptem, ve kterém by nemohly chybět různé bobule. Z jediného lesa můžete uvařit spoustu různých druhů „lesního piva“, přičemž v každé várce najdete i úplně jiné chutě v závislosti na ročním období.

To ale ještě neznamená, že by mi tradiční recepty a chutě v pivu nudily – právě naopak – jako hrdý Belgičan nedám dopustit na spoustu klasických pivních stylů, a některé z nich si dokonce s oblibou čas od času uvařím. V této knize bych vám ale chtěl představit tak trochu jiný přístup, ve kterém vycházím přímo z přírody a darů, které nám v jednotlivých ročních obdobích nabízí.

Abyste můj dnešní přístup k vaření piva pochopili o něco lépe, tak bych vám nejprve rád stručně převyprávěl, jak jsem se vlastně k tomuto řemeslu dostal. Gastronomie obecně mě začala zajímat již před deseti lety. Tehdy mě ale ještě nápoje, jako jsou přírodní limonády, piva a vína, příliš nezajímaly. Věnoval jsem se především výzkumu tradičních metod konzervace potravin, které lze využít při zpracování divokých rostlin, a přípravu nápojů jsem vnímal spíše jen jako další metodu, která vám umožňuje využívat rostliny ze svého okolí po celý rok. Přípravu kvašených nápojů jsem tak v podstatě jen řadil mezi metody, jako je nakládání, zavařování, sušení či fermentace.

Kvašení nápojů se však zanedlouho stalo jednou z mých nejoblíbenějších metod konzervace a zpracování nejrůznějších planých surovin, kterými jsem tak posedlý. Stačí pochopit několik základních postupů jejich výroby a otevře se vám obrovský svět mnoha dalších fermentovaných ingrediencí a pochoutek, jako jsou omáčky, octy či nakládaná zelenina, které následně můžete využít při přípravě řady dalších pokrmů.

Vzhledem k tomu, že jsem vyrůstal v Belgii a navíc téměř na francouzských hranicích (celní úřad jsme měli doslova přes ulici), jsem odjakživa věděl, že víno a pivo najde spoustu využití v kuchyni – kapka lahodného alkoholu dokáže jídlu propůjčit nevšední, podmanivou chuť. Jedním z mých oblíbených jídel, které vždy chystal můj táta, je tradiční francouzsko-belgický velikonoční pokrm: jehněčí kýta pečená na pivě s dijonskou hořčicí. Na přesný druh piva, které tehdy táta používal, si nevzpomínám, ale tuším, že se jednalo o tradiční ovocný lambik. Jednu věc si ale pamatuji s jistotou – jídlo bylo tak dobré, že v lednici nikdy příliš dlouho nevydrželo. Vzpomínám, jak mě můj věrný psí společník, Jack Russell teriér, chodil budit v noci, abychom společně vyrazili na pirátskou výpravu do hlubin lednice, kde jsme se zbylým jehněčím vždy bleskově skoncovali. Jediným důkazem, který po našem nájezdu zbyl, byla dočista olízaná kost v psím pelechu.

K vaření divokého piva a dalších alkoholických nápojů jsem se původně dostal skrze studium jedlých rostlin, hub a jiných přírodnin. Můj přístup k tomuto řemeslu je poměrně neobvyklý – ve svých nápojích se totiž snažím využít všechno, co jen v lese můžete najít.

Možná byste si mysleli, že ve volné přírodě příliš vhodných ingrediencí na výrobu piva nenasbíráte, ale po mnoha letech zkoumání a experimentování jsem zjistil, že opak je pravdou – jen ve svém bezprostředním okolí jsem objevil přes 150 různých ingrediencí a přísad, které lze využít při přípravě divokých piv a jiných kvašených lektvarů. Mezi mé oblíbené přísady se řadí například planě rostoucí bobule, byliny a kůry stromu; jako zdroje cukru používám například ovocnou melasu, mízu stromů či hmyzí medovici; a nápoje pak ještě dochucuji nejrůznějšími listy, kořeny, divokými kvasinkami, hmyzem a dalšími přírodními.

Často si připomínám, že jsem v tomto oboru vlastně nepřišel s ničím novým – pouze oprašuji některé dávno zapomenuté znalosti. Nyní už například málokdo ví, že místo dnes tak populárního chmele se do piva jako hořčina dříve sypala vrbová kůra. Když jsem ji poprvé přidal do svých divokých piv, tak jsem měl za to, že jsem vymyslel něco zcela originálního, ale rychle jsem zjistil, že jsem jen objevil Ameriku – vrbová kůra se totiž používala v řadě tradičních bylinných piv a dodnes ji najdete i ve specifickém německém pivním stylu zvaném Grätzer.

Čas od času se vám ale nové recepty a metody přece jen objevit podaří. Například v Jižní Kalifornii se téměř žádné tradiční recepty na alkoholické nápoje z místních rostlin nedochovaly, ale přesto zde roste řada zajímavých druhů přírodných bylin, jako je pelyněk kalifornský (*Artemisia californica*) či svatá tráva (*Eriodictyon californicum*). Tyto byliny se skvěle hodí na dochucování piva a tradičně se z nich vařily léčivé čaje.

Pelyněk kalifornský je příbuzný ostatních druhů pelyňku – tyto hořké byliny se v Evropě často používaly na dochucení piva místo chmele. Svatá tráva (nebo také yerba santa) je kalifornská aromatická léčivka, ze které se připravoval čaj na léčbu nachlazení a chřipky. Většina chuti se u této byliny skrývá v lepkavé míze a po převaření vám z ní vyjde poměrně hořký čaj. Díky jejich chuti a vlastnostem jsem podobné byliny začal používat jako hořkou složku při výrobě některých divokých piv. Ke konkrétním receptům na piva z pelyňku i svaté trávy se v této knize ještě dostaneme.

Recepty na zcela jedinečné alkoholické nápoje z lokálních přísad si časem zvládnete vymyslet sami – stačí se trochu zajímat a nebát se experimentovat. Když používáte ingredience z okolní přírody, tak se vlastně vracíte v čase a znovu objevujete prapůvodní základy metod, na kterých stojí všechny moderní nápoje. Vaření divokých piv vám dost možná změní pohled na to, co je vlastně tradiční – když se dnes například řekne „pivo“, tak si hned představíme nápoj z chmele a obilí, ale přitom se po tisíce a možná i desetitisíce let vařilo i z mnoha jiných ingrediencí.

Objevování dávno zapomenutých chutí dokáže být neuvěřitelné dobrodružství. Prastarým nápojům se věnuje i archeolog Patrick E. McGovern, který ve své knize *Uncorking the Past* odhaluje na základě rozboru zbytků nápojů nalezených na keramice historii původních alkoholických nápojů. Mimo jiné se mu podařilo zjistit, že naši předci ve snaze objevit dokonalý recept na alkohol často neváhali kombinovat nejrůznější ingredience, zdroje cukrů i metody.

Jedno z nejstarších známých piv, které bylo uvařeno před více než 9 000 lety, archeologové objevili na neolitickém pohřebišti v Číně. Chemický rozbor ukázal, že vykvasilo z pestré směsi ingrediencí, mezi kterými byste našli hrozny, hloh, med či rýži. V McGovernově knize jsem ke svému potěšení našel i kapitolu, která se věnovala prvním evropským nápojům. Při zkoumání keramiky a kotlíků ze Skotska, Dánska, Španělska a dalších evropských zemí chemici potvrdili, že i naši nedávní předci neváhali při výrobě piva volně experimentovat. Když jsem se tedy dozvěděl, že i mí dávní předchůdci vařili piva z obilí, různých bobulí, medu, hroznů a dochucovali je hořkými bylinami a kořením, tak mi najednou mé pokusy začaly dávat mnohem větší smysl.

Došlo mi, že mé směsi z ingrediencí nasbíraných v okolní přírodě se jejich prapůvodním pivům v mnohém podobají. Řada nápojů, které prozkoumal McGovern, dokonce obsahovala zcela totožné ingredience jako mé pokusy – mezi takové tradiční přísady se řadí například pelyněk, vrba, divoké bobule a březová míza.

Přístup našich předků k vaření piva mi přijde zcela logický – ze surovin, které měli v daném období a lokalitě zcela přirozeně po ruce, se snažili dostat co možná